

ISO WORKSHOP u Padovi i Veneciji na orguljama Gaetana Callida

Međunarodna asocijacija graditelja orgulja osnovana je 1957. godine u Amsterdamu, Nizozemska. Registrirana je kao strukovna udruga orguljara pod nazivom *Société Internationale des Facteurs d'Orgues* (*International Society of Organbuilders – ISO, Internationale Orgelbauer-Gesellschaft*) sa sjedištem u Leuvenu, Belgija, i podložna je belgijskom zakonu od 25. listopada 1919., odnosno njegovoj izmjeni od 6. prosinca 1954. godine. Cilj i zadatak joj je promicanje gradnje orgulja sa sviralama kao i orguljske umjetnosti u najširem smislu uz poštovanje nacionalnih i individualnih osebnosti. Također, jedan od bitnih postulata Međunarodne asocijacije graditelja orgulja je razmjena iskustava kako na polju struke, tako i na polju općih društvenih promišljanja, saznanja i informacija. Danas ovu organizaciju sačinjava preko 280 orguljskih tvrtki rasprostranjenih u više od 27 zemalja svijeta. Uz organizaciju stručnih radionica i seminara, te simpozija i kongresa, ISO redovito izdaje stručne biltene i časopise kao što su *ISO Newsletter* i *ISO Journal*.

ISO radionica (*ISO workshop*) o mletačko-dalmatinskoj orguljarskoj školi i o orguljama jednog od njezinih najznačajnijih predstavnika – Gaetana Callida – održana je u Padovi i Veneciji. U radu radionice, koja se održala od 18. do 21. travnja 2002. godine, sudjelovao je 21 predstavnik orguljskih tvrtki iz Francuske, Belgije, Švedske, Švicarske, Njemačke, Austrije, Italije, Hrvatske, SAD-a i Velike Britanije. Hrvatsku je predstavljala Umjetnička radionica *Heferer* iz Zagreba. Kao visoko stručnu, te na ovom polju cijenjenu orguljarsku tvrtku Upravna tijela ISO-a zamolila su predstavnika Umjetničke radionice *Heferer* da za *ISO Journal* napiše prikaz o održanoj radionici.

Referat i prikaz o radu Workshop-a, održanog u Padovi i Veneciji pod nazivom «**ORGULJE GAETANA CALLIDA**» Tomislava Faullenda *Heferera* i objavljanog u časopisu *ISO Journal* (br. 14, srpanj 2002), prenosimo u integralnoj verziji. O složenoj tematici restauriranja / rekonstruiranja / konzerviranja povijesnih orgulja raspravljalo se također i na posljednjem Kongresu ISO-a, održanog u Oslu (Norveška) od 31. kolovoza – 5. rujna 2002. godine na kojem je autor ovog teksta aktivno sudjelovao.

WORKSHOP - Orgulje Gaetana Callida

Od 18. do 21. travnja 2002. godine izabrana grupa ISO članova imala je priliku bolje upoznati tretiranu tematiku te nakon provedenih tehničkih i akustičkih

analiza raspravljati o orguljama čuvenog graditelja Gaetana Callida. U Padovi, sjedištu firme **Ruffatti**, dočekali su nas braća **Pietro** i **Francesco Ruffatti** i kao pravi domaćini spremni svakoj molbi udovoljiti, a na brojna orguljarska pitanja odgovarati strpljivo i stručno.

O Gaetanu Callidu (1727.-1813.)

Mletački graditelj orgulja Gaetano Callido (Gaetano Antonio Callido) rodio se 14. siječnja 1727. godine u mjestu Este kraj Padove. Na njegovo stvaralaštvo presudan je utjecaj imao njegov učitelj, genijalni orguljar **Petar Nakić** (1694.-1769.), utemeljitelj mletačko-dalmatinske orguljarske škole.

Iako su, između ostalih, **Francesco Dacci** i **Niccolo Moscatelli** također bili učenici Petra Nakića, a Dacci je postao i nasljednikom njegove radionice, Gaetana Callida se smatra najslavnijim predstavnikom velike mletačke orguljarske škole.

Gaetano Callido umro je u Veneciji 12. prosinca 1813. godine, sagrađivši više od 430 glazbala, a tradicija gradnje orgulja po prototipu (glazbala) njegova učitelja trajala je sve do početka 20. stoljeća, završivši s posljednjom generacijom orguljara obitelji Bazzani.

Akustičke i tehničke značajke Callidovih orgulja

Kako sam već u uvodnom tekstu naveo «Callidove orgulje», kao i svih slijednika Nakićeve škole, građene su prema jedinstvenom principu – kako u zvukovnom tako i u konstruktivno-tehničkom pogledu. U umjetničkom smislu djela mletačkih baroknih majstora, pa tako i Gaetana Callida, počivaju gotovo u cijelosti na renesansnoj talijanskoj orguljarskoj umjetnosti koju je Nakić obogatio dodatkom snažnijeg pedala, jezičnjaka, 4' poklopljenice (*Faluto stoppo*) i novog kolorističkog registra u sopranu (*Cornetta* 1 3/5).

Callido je uglavnom gradio orgulje s 1 manualom – opsega C/E – c₃, 45 tipaka. Na osnovi Principala 8' izgrađena je alikvotna piramida od kvinta i oktava koja se sastoji od 4, 6 ili 8 alikvotnih nizova: 4', 2', 1 1/3', 1', 2/3', 1/2' 1/3' i 1/4'. Takovi alikvotni nizovi u talijanskom orguljarstvu zovu se **Registri di Ripieno**.

Primjećujemo da u striktnoj provedbi alikvotne piramide nedostaje treći alikvotni niz od 2 2/3' koji je često nedostajao i u klasičnom talijanskom graditeljstvu. Razlog je tome što kombinacije s kvintom 2 2/3', koja je široko menzurirana i ima naglašen primaran ton, daju jake nazalne zvukove i potpomažu stvaranju diferencijalnih tonova koje je talijanski glazbeni senzibilitet izbjegavao. Veće orgulje posjedovale su Ripieno od 8 nizova s time da alikvotni nizovi 1/3' i 1/4' najčešće nisu bili potpuni (vidi: Tabela br. 1).

Od klasičnog talijanskog graditeljstva mletački barokni majstori preuzeli su i Registri spezzati tj. registre

rastavljene u manualu na bas i diskant (sopran). Kod Callida ta je razdjelba bila uglavnom na tipkama cs_1/d_1 .

Rastavljeni su dakle oni registri koji nose melodiju (Principal, jezičnjaci i najčešće Flauto in VIII - 4' konična flauta) dok su Voce Umana (8' cilindrični registar principalove menzure) i koloristički registar Cornetta (1 3/5' konična flauta) izgrađeni samo u diskantu (sopranu). Interesantno je napomenuti da je također koloristički registar Flauto in XII (flauta 2 2/3', najčešće konična) bio izgrađivan kao nepodijeljen registar, no u slučaju velikih dvomanulnih Callidovih orgulja u Feltreu, na glavnom manualu taj je registar bio

razdijeljen na bas i diskant. Callido je dispoziciju svojih orgulja nadopunio i metalnim labijalnim gudačim registrom Viola (4') koja je najčešće bila izgrađivana samo u basu.

Registar Voce Umana, flaute (Flauto in VIII, Flauto in XII i Cornetta) i registar Viola te jezičnjaci (Tromboncini i Violoncello) čine skupinu manualnih registara koji se nazivaju **Registri da concerto**.

Pedalni registri nemaju kontinuiranu tonsku liniju te nisu predviđeni za cantus firmus. Uvijek je čvrsto vezan na manual i kod jednonmanualnih Callidovih orgulja s opsegom klavijature C/E - gs, 17 tipaka + tipka za Rollante

Registar		Skraćena oznaka	Stopa	Opseg	Oktavna repeticija na tipki (čim se dosigne visina od 1/8')	Broj svirala		
						Manual C/E - c3	Pedal C/E - gs	
Principali Bassi			8	C/E - cs_1		22		
Principali Soprani			8	d_1 - c3		23		
R E G I S T R I	R I P I E N O	Ottava	4	C/E - c3		45		
		Quintadecima	XV	2	C/E - c3		45	
		Decimanona	XIX	1 1/3	C/E - c3	fs2	45	
		Vigesima Seconda	XXII	1	C/E - c3	cs2	45	
		Vigesima Sesta	XXVI	2/3	C/E - c3	fs1 i fs2	45	
		Vigesima Nona	XXIX	1/2	C/E - c3	cs1 i cs2	45	
		Trigesima Terza	XXXIII	1/3	C/E - f		14*	
		Trigesima Sesta	XXXVI	1/4	C/E - c		9*	
		Contrabassi		16	C/E - gs			8**
		Ottava di Contrabassi		8	C/E - gs			12**
Duodecima di Contrabassi		5 1/3	C/E - gs			12**		
R E G I S T R I	d a C O N C E R T O	Voce Umana	8	d_1 - c3		23		
		Flauto in VIII Bassi	4	C/E - cs_1	C/E - H, posuđuje iz reg. Ottava	14***		
		Flauto in VIII Soprani	4	d_1 - c3		23		
		Flauto in XII Bassi	2 2/3	C/E - cs_1		22		
		Flauto in XII Soprani	2 2/3	d_1 - c3		23		
		Cornetta	1 3/5	d_1 - c3	c3 - svirala 1/10'	23		
		Viola Bassi	4	C/E - cs_1		22		
		Viola Soprani	4	d_1 - c3		23		
		Tromboncini Bassi	8	C/E - cs_1		22		
		Tromboncini Soprani	8	d_1 - c3		23		
		Violoncello Bassi	8	C/E - cs_1		22		
		Violoncello Soprani	8	d_1 - c3		23		
Tromboni ai pedali			8	C/E - gs			12****	

* Registri Trigesima Terza i Trigesima Sesta - završavaju sa sviralama veličine 1/8'. Kod velikih orgulja Callido je izgrađivao potpuni niz sa repetacijama.

** Pedalni labijalni registri uključuju se i sviraju istovremeno. Cijeli tonovi male oktave ponavljaju one iz velike oktave.

Contrabassi - 8 vlastitih svirala (C/E - H) za veliku oktavu

Ottava di Contrabassi i Duodecima di Contrabassi - svaki po 12 svirala (C - H) odn. 8 svirala (C/E - H) za veliku oktavu i 4 svirale (Cs, Ds, Fs i Gs) za polutonove male oktave

*** Registar Flauto in VIII Bassi - katkad izgrađen u cijelosti (22 svirale)

**** Tromboni ai pedali - 12 jezičnih svirala - raspored analogan registrima Ottava di CB i Duodecima di CB. Uključuje se samo uz pedalne labijalne svirale.

Tabela br. 1: Registri i svirale iz Callidovih orguljskih dispozicija

registar **PRINCIPALE (Bassi / Soprani 8')**

Opseg: C/E - d3, 47 tonova

Raz. Bassi / Soprani: cs1 / d1

Oblik: C/E - F, prizmatične, drvene

G - d3, cilindrične, metalne

sa utisnuti šiljastim gornjim i polukružnim donjim usnama u prospektu

Legura metalnih svirala: prospektne: G - e1, cca. 90% SnPb

unutrašnje: f1- d3, cca. 15-20% SnPb

registar **OTTAVA (4')**

Opseg: C/E - d3, 47 tonova

Raz. Bassi / Soprani: cs1 / d1

Oblik: cilindrične, metalne

Legura: cca. 15-20% SnPb

DRVENE SVIRALE

NOTA	KORPUS		MATERIJAL	
	širina	dubina	debljina stranice u mm	
	vanjske mjere u mm		širina	dubina
C	151,77	162,00	11,80	12,30
D	138,89	149,60	11,51	11,90
E	124,91	137,10	11,40	10,76
F	119,29	129,11	10,96	11,60

METALNE SVIRALE

NOTA	KORPUS	MATERIJAL
	promjer vanjski u mm	debljina mm
G	114,75	1,44
A	105,68	1,46
B	102,18	1,30
H	96,92	1,20
c	92,94	1,12
cs	88,49	1,03
d	84,51	1,09
ds	81,48	1,02
e	77,66	0,95
f	74,8	1,07
fs	70,66	1,02
g	67,48	1,01
gs	63,98	0,97
a	62,23	1,03
b	59,84	0,90
h	57,29	0,86
c1	54,74	0,87
cs1	52,2	0,79
d1	49,65	0,81
ds1	47,73	0,83
e1	44,52	0,80
f1	42,09	0,72
fs1	39,96	0,72
g1	38,73	0,66
gs1	37,02	0,66
a1	35,01	0,72
b1	32,79	0,71
h1	31,6	0,60
c2	29,88	0,66
cs2	27,91	0,54
d2	26,25	0,50
ds2	24,97	0,51
e2	23,77	0,51
f2	22,58	0,48
fs2	21,77	0,44
g2	20,79	0,42
gs2	20,31	0,51
a2	19,19	0,45
b2	17,46	0,42
h2	16,96	0,42
c3	15,19	0,41
cs3	15,04	0,38
d3	14,53	0,38

NOTA	KORPUS	MATERIJAL
	promjer vanjski u mm	debljina mm
C	92,62	0,70
D	84,47	0,72
E	78,62	0,92
F	74,12	0,88
G	67,16	0,75
A	61,75	0,71
B	59,52	0,62
H	54,81	0,64
c	54,43	0,71
cs	51,72	0,71
d	49,33	0,75
ds	45,67	0,72
e	43,86	0,64
f	42,41	0,63
fs	39,47	0,63
g	38,34	0,63
gs	36,60	0,60
a	35,15	0,63
b	33,35	0,65
h	31,36	0,60
c1	29,77	0,45
cs1	27,87	0,58
d1	26,04	0,54
ds1	24,88	0,55
e1	24,04	0,46
f1	22,60	0,52
fs1	21,93	0,40
g1	20,35	0,48
gs1	19,93	0,38
a1	19,20	0,37
b1	17,37	0,35
h1	16,79	0,34
c2	15,37	0,36
cs2	15,00	0,35
d2	14,35	0,47
ds2	13,98	0,37
e2	13,34	0,38
f2	12,85	0,36
fs2	12,31	0,37
g2	11,62	0,34
gs2	10,99	0,32
a2	10,63	0,29
b2	10,03	0,34
h2	9,71	0,34
c3	9,25	0,31
cs3	9,25	0,44
d3	9,10	0,46

Tabela br. 2: Menzurna lista – reg. Principale i Ottava - orgulje
Gaetano Callido, op. 316 (ili 317), sagrađene 1793. godine - crkva
sv. Blaža, Pollenza

(Tamburo). Rollante je zapravo svojevrsni mehanički registar koji se uključuje pritiskom na posljednju (18) tipku pedalne klavijature. Ta tipka istovremeno otvara nekoliko susjednih labijalnih pedalnih tonova (kod Callida to su 4 tona: Cs, Ds, Fs, Gs) koji imaju približne frekvencije velike amplitude te tako stvaraju jake akustičke udare koji oponašaju udare bubnja. Pedalni registri smješteni su na samostalnoj zračnici i u većim orguljama čine ih 3 drvena labijalna registra iz porodice principalskog kora te 1 jezičnjak: Contrabassi (16', najčešće otvorene), Ottava di Contabassi

(8', otvorene), Duodecima di Contrabassi (5 1/3', otvorene) te jezičnjak Tromboni (8' iz porodice trumbeta).

Kod manjih glazbala izostavljeni su u pedalu 5 1/3' registar ili rijeđe 8' registar kao i jezičnjak, dok 16' registar može biti i pokljopljenik. Pedalni labijalni registri mogu se uključiti samo istovremeno, dok se pedalni jezičnjak može uključiti samo uz uključene labijalne registre.

Callido je proširio i razvio paletu registara, naslijeđenu od učitelja Nakića, labijalnim registrima Viola (4') i Flauto a cuspide (4'), jezičnim registrom

registar **FLAUTO in OTTAVA (Bassi / Soprani 4')**

Opseg: c - d3, 39 tonova, velika oktava iz reg. Ottava

Raz. Bassi / Soprani: cs1 / d1

Oblik: konične, metalne

Legura: cca. 15-20% SnPb

NOTA	KORPUS		MATERIJAL debljina mm
	donji promjer	gornji promjer	
	vanjski u mm	vanjski u mm	
c	68,75	40,14	0,76
e	59,2	32,86	0,69
g	53,25	30,29	0,69
c1	42,97	23,71	0,69
e1	36,92	10,2	0,69
g1	42,97	18,75	0,50
c2	27,38	14,77	0,55
e2	23,21	13,24	0,46
g2	20,77	11,84	0,45
c3	15,96	9,16	0,46

registar **FLAUTO in DUODECIMA (2 2/3')**

Opseg: C/E - d3, 47 tonova

Oblik: konične, metalne

Legura: cca. 15-20% SnPb

NOTA (tipka / ton)	KORPUS		MATERIJAL debljina mm
	donji promjer	gornji promjer	
	vanjski u mm	vanjski u mm	
C / g	84,98	46,63	0,84
F / c1	68,27	39,79	0,83
A / e1	59,20	31,61	0,86
c / g1	53,15	30,29	0,86
f / c2	42,97	23,44	0,71
a / e2	36,62	23,41	0,71
c1 / g2	33,42	19,09	0,58
f1 / c3	27,65	15,08	0,55
a1 / e3	23,25	13,23	0,51
c2 / g3	21,00	12,01	0,46
f2 / c4	16,16	9,88	0,39
a2 / e4	12,68	7,94	0,40
c3 / g4	11,91	7,63	0,42

registar **VOCE UMANA (8')**

Opseg: d1 - d3, 25 tonova

Oblik: cilindrične, metalne

Legura: cca 15-20% SnPb

NOTA	KORPUS	MATERIJAL
	promjer vanjski u mm	debljina mm
e1	44,52	0,74
g1	38,55	0,74
c2	29,89	0,67
e2	24,16	0,58
g2	20,95	0,48
c3	16,04	0,38

registar **VIOLA (Bassi / Soprani 4')**

Opseg: C/E - d3, 47 tonova

Raz. Bassi / Soprani: cs1 / d1

Oblik: cilindrične, metalne

Legura: cca. 15-20% SnPb

NOTA	KORPUS	MATERIJAL
	promjer vanjski u mm	debljina mm
C	63,5	0,92
E	54,27	0,68
G	48,06	0,70
c	38,16	0,64
e	33,62	0,63
g	27,9	0,63
c1	22,79	0,48
e1	18,94	0,47
g1	16,48	0,47
c2	13,81	0,42
e2	12,17	0,44
g2	11,02	0,45
c3	9,21	0,32

Tabela br. 3: Menzurna lista – reg. Voce Umana, Flauto in Ottava, Viola, Flauto in Duodecima - orgulje Gaetano Callido, op. 316 (ili 317), sagrađene 1793. god. - crkva sv. Blaža, Pollenza

Violoncello (8'). Za registar Flauto stoppo in VIII uveo je i alternativu sa široko menzuriranim koničnim sviralama (vidi: Tabela br. 3), koloristički registar Flauto in XII alternativno je podijelio na base i soprane.

Nadalje, proširio je menzuru dubokih principala (vidi: Tabela br. 2) te je svojom profinjenom intonacijom postigao umjetnički vrhunac mletačkog baroknog orguljarstva.

Sve svirale Callido je izrađivao vrlo precizno i od najkvalitetnijih materijala. Prospektne svirale su od kositra, a unutrašnje metalne svirale od legure olova/kositra s visokim postotkom olova. Prospektne svirale imaju kružne izreze za ugađanje (lunnete), dok sve ostale svirale (osim jezičnjaka i poklopljenica) imaju korpuse s tonskom duljinom. Metalne poklopljenice imaju umetnute čepove izradene od pluta obloženog kožom. Držaci čepova metalnih poklopljenica su kod dubokih svirala od orahovine, a kod visokih od željeza.

Drvene pedalne svirale izradene su od smrekovine s gornjom usnom i predmetkom od orahovine. Također se ugadaju na tonsku duljinu, a ponekad na vrhu korpusa s olovnim zaklopcima ili drvenim letvicama. Sve su zaštićene crvenim premazom - bolusom.

Što se tiče označavanja svirala, Callido je metalne labijalne svirale numerički označavao urezima na jezgre, dok je na noge i korpuse svirala urezivao tonske oznake. Male (sitne) svirale označavao je najčešće urezima samo na korpusu i na nozi svirale. Drvene svirale najčešće je označavao rapidografom (tušem) crne boje.

O jezičnjacima, više riječi će biti niže u tekstu.

Tijekom ove radionice posjetili smo i razgledali tri crkve u kojima se nalaze Callidove orgulje različitih veličina. Za zvučne demonstracije pojedinih glazbala imali smo uz nas «pratećeg» orguljaša. Njegovim vrlo kvalitetnim improvizacijama prezentirane su kombinacije i karakteristične zvukovne boje Callidovih orgulja.

Zvukona percepcija i glazbeni dojmovi vrlo su upečatljivi i nije ih lakò riječima opisati.

Callidovi Principali zvuče plemenito i voluminozno. Puni su u basu, mekani u tenoru, a u sopranu otmjeni i pjevni.

Ottava je također punog i toplog zvuka. Lijepo se stapa s Principalom i obogaćuje ga svojim sjajem.

Ripieno zvuči briljantno i bogato, a njegovi pojedini registri u raznim kombinacijama izvrsno ispunjavaju dinamičku funkciju.

Voce Umana je registar principalove menzure i kada je u zajednici s principalom (od kojeg je kod Callida uvijek ugadán niže) dobiva se efekt akustičkog tremola. Osim toga imali smo priliku čuti da Voce Umana služi dobro i kao temelj alikvotnim kolorističkim regi-

strima u sopranu i stoga je podesna za stvaranje karakterističnih solo-registara u kantileni.

Od registara s flautnom menzuracijom Callido je najčešće upotrebljavao tri metalna flautna registra koji su bili izvedeni u koničnom ili u cilindričnom obliku sa čepovima ili cijevčićama: Flauto in VIII, izveden s cjevčićama, imali smo priliku vidjeti i uživati u njihovu zvuku na orguljama u Felteru; Flauto in XII i Cornettu, čuli smo, kako u kombinaciji s osnovnim registrima izvrsno imitiraju puhača glazbala (rog ili kornet).

Gudači registar Viola (Violetta) posebano je lijepog zvuka i čuli smo ga u raznim kombinacijama na orguljama u Contarini. Izveden je, kako smo već prije naveli, kao labijalni cilindrični 4' registar uske menzure. Vrlo je važno istaknuti da na jezgrama svirala ovog registra nema niti jednog ureza kao niti brada ili ušiju. U većini slučajeva Callido je na jezgre metalnih svirala stavljao ureze koji su bili plitki, srednje gustoće i pravilnog rasporeda.

Dva po konstrukciji i zvuku vrlo specifična manualna registra koje je Callido gradio u svojim orguljam jesu jezičnjaci Tromboncini i Violoncello. Kako smo već prije naveli, zasluga je Nakićeve škole što su Tromboncini doživjeli široku rasprostranjenost te ih je i njegov najslavniji učenik vrlo često «koristio».

Tromboncini, pravi barokni jezičnjaci, konstruirani su kao 8' regali i obiluju parcijalnim tonovima, te su «čegrtajućeg» i umjereno prodornog zvuka. Callido je komplicirane Tromboncine izrađivao vrlo precizno i kvalitetno. Rezonatori su im dvostruki i oba od kositra. Na donji rezonator koji ima oblik okrenute krnje piramide, nalemljen je gornji rezonator koji je oblika okrenutog stošca (čunja). Rezonator od kositra i grlo od mjedi ulemljeni su u glavu od olova. Vrlo tanki jezičci izrađeni su od mjedi. Na donjem kraju mjedenih ugodbenih štaka učvršćeni su klizači koji pritišću jezičke na grla. Ti klizači izrađeni su od govedeg roga. Klinovi koji drže jezičke u grlu su od olova. Pri vrhu donjeg rezonatora na leđnoj stranici, često se nalazi rupica promjera 3 do 5 mm radi lakšeg izjednačavanja intonacije koje međutim, u različitim lagama imaju različite efekte. Originalne Callidove Tromboncine imali smo priliku čuti u mjestu Aune di Sovramonte, podno talijanskih Alpa.

Drugi manualni jezičnjak je *Violoncello*. Njega smo pomno slušali u crkvi sv. Bartolomea Apostola u Contarini i katedrali sv. Petra u Feltreu. Violoncelo je, dakle, 8' jezičnjak/regal. Nježnog je zvuka i sličan zvuku čembala. Drveni rezonatori imaju oblik kvadra i izrađeni su od čempresovog drveta. Kroz fiksne čepove od šimšira prolazi mjedena ugodbena štaka. Za razliku od Trombocina grla su ovdje od šimširovine. Ugađanje se vrši analogno kao kod Tromboncina.

Puni pedal (3 labijalna + jezični registar) imali smo priliku čuti u Feltreu. *Pedal, iako osnažen, kod Callida kao i kod svih talijanskih baroknih orguljara služio je kao harmonijska i basovska podloga manualnim registrima.* No mora se priznati da s uključivanjem jezičnjaka *Tromboni* (a s njime automatski i ostala tri labijalna registra) pleno orgulja postaje svečan i teatralan.

Tomislav Faullend Heferer

BILJEŠKE:

¹ Temelje orguljarskog zanata Callido je izučio u svom rodnom mjestu, da bi već 1748. godine sagradio svoje prve orgulje. Nakon toga odlazi na usavršavanje u radionicu Petra Nakića gdje je djelovao do svog osamostaljenja 1762/63. godine. (vidi RENATO LUNELLI, *Studi e Documenti di Storia Organaria Veneta*, izdanje Leo S. Olschki, 1973.)

² Don Petar Nakić (talijanizirano Pietro Nacchini) rodom iz mjesta Bulič iznad Šibenika, Hrvatska. Godine 1712. bio je zaređen za redovnika u franjevačkom samostanu sv. Lovre u Šibeniku gdje studira filozofiju. Nakon dolaska u Veneciju, studira teologiju te izučava temelje orguljarstva kod G.B. Piaggia. Kao graditelj orgulja počinje djelovati nakon napuštanja franjevačkog reda 1729. godine.

³ Radionicu G. Callida naslijedili su njegovi sinovi Antonio i Agostino. Njihovu radionicu (oko 1821.-1822.) preuzima Bazzani Giacomo (I.). Posljedni orguljar iz obitelji Bazzani bio je Pietro (II.) – nećak Giacomina (I.), koji je umro 1950. godine.

⁴ Nove registre Nakić je uveo pod utjecajem Johanna Eugena Caspara. (1623. – 1706.), orguljara rodom iz Šlezije. U drugoj polovici 18. stoljeća Caspar je mnogo djelovao u Veneciji i sjevernoj Italiji, te je svoje ime talijanizirao i od tada ga znamo kao Eugenio Casparini (vidi IVAN FAULLEND HEFERER, *Nakićeve orgulje iz 1762. u samostanskoj crkvi sv. Frane u Šibeniku*, izdanje Arti Musices br. 4, Muzikološki zavod, Zagreb, 1973.).

⁵ C/E označava da je na klavijaturi velika oktava kratka, tj. da postoji 8 tipaka: C-D-E-F-G-A-B-H. Najveće Callidove orgulje sagrađene u Feltreu su 2-manualne s opsegom C₁/E₁ – c₃, 57 tipaka (vidi Orgulje Feltre). Callido je također gradio glazbala s opsegom C/E – d₃, 47 tipaka.

⁶ Kod veći glazbala, građenih na bazi 16' Principala, alikvotna piramida sadržavala je i niz 2 2/3' (ali bez 5-1/3').

⁷ Mletački su majstori rijetko gradili ovaj registar kao metalnu poklopljenu. Nakić je ovaj registar izradio kao metalnu cilindričnu poklopljenu tj. kao Flauto stoppo in VIII, za orgulje postavljene 1762. godine u crkvi sv. Frane u Šibeniku.

⁸ Kod Nakićevih orgulja (1762) u crkvi sv. Frane u Šibeniku Tamburo čine tonovi A₁, B₁, H₁ iz registra Contrabassi i Cs, Ds i Fs iz reg. Ottava di C.B. Orgulje F. Daccija u župnim crkvama u Skradinu (1776) i u Umagu (1776) imaju na pedalnoj zračnici za Tamburo posebne ventile za svirale A₁, B₁ i H₁ reg. Contrabassi. Kod orgulja Antonia Callida (1824) u župnoj crkvi u Živogošću ustroj Tambura nalazi se na zasebnoj zračnici (nema samostalne ped. zračnice) sa zasebnim drvenim sviralama Ds, Fs i Gs principalove menzure.

⁹ Nasuprot Nakiću i Dazziju, koji su pedalni jezičnjak (*Tromba reale*) gradili od drveta (smrekovine), G. Callido ga je radio od metala.

¹⁰ G. Callido je polutonove man. klavijature ponekad ukrašavao i sa umetcima od šimširovine ili slonovače.

Blagoslov i kolaudacija orgulja u Omišlju

Na svetkovinu Velike Gospe 15. kolovoza 2002. godine u župnoj crkvi Uznesenja Marijina u Omišlju na otoku Krku, blagoslovljene su obnovljene orgulje. Blagoslovio ih je krčki biskup mons. Valter Župan, koji je i predvodio svečano euharistijsko slavlje. Nakon mise kolaudacijski koncert na sviraoniku na koru održala je orguljašica iz Zagreba Hvalimira Bledšnajder.

Orgulje su iz 1895. godine, a djelo su braće Zupan iz Kamnagorice. Do sada su bile nekoliko puta obnavljane. Izrađene su po mehaničkom sistemu u obliku stošca. Prije restauracije i rekonstrukcije orgulje su imale 1 manual, 8 registara i pedal. Temeljitu obnovu orgulja izvela je *Orguljarska radionica Antona Škrabla* iz Rogoške Slatine. Nova obogaćena dispozicija je: 2 manuala, 13 registara i pedal (++ oznaka za postojeće registre; ostalo nadodano):

I Manual: C - f ³	II Manual: C - f ³
++ Principal 8' Flavta 8'	
++ Bordun 8'	Gemshorn 4'
++ Salicional 8'	Superoktava 2'
++ Oktav 4'	Rauschquint 2 2/3' + 2'
++ Flauto travers 4'	Sifflöte 1'
++ Mixtur 3f 2'	
Pedal: C - h ⁰	
++ Subbas 16'	
++ Oktavbas 8'	
II - I	
II - Ped.	
I - Ped.	

Fiksne kombinacije: P - MF - F - FF - TUTTI

Dodatno obogaćenje, osobito pogodno za sviranje kod slavljenja liturgije jest sviraonik u lađi kraj prezbitarija, koji ima mogućnost velikog broja slobodnih kombinacija (1000 memorija) i crescendo papuču, što je velika pripomoć za orguljaša. Orgulje su zahtjevale velike radove na zaračnicama, prenosnicama, sviraoniku, kučistu, mijehu, motoru, sviralama, i na kraju intonaciju. Danas imaju 804 svirale. Sviraonik je građen po mehaničkom principu koji ima ugrađene i elektro